

Nr 70.

Ankom till riksdagens kansli den 12 december 1940 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ekonomiskt stöd åt den som lidit förlust i anledning av vissa åtgärder som vidtagits för militära ändamål.

(2:a avd.)

I propositionen nr 76 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 22 november 1940, föreslagit riksdagen att dels godkänna de i statsrådsprotokollet förordade grunderna för utbetalande av ersättning åt den som lidit förlust i anledning av vissa åtgärder som vidtagits för militära ändamål, dels ock till Ersättningar för förluster i anledning av vissa åtgärder för militära ändamål å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Avspärrningsåtgärder för försvarsväsendets behov ha i stor utsträckning företagits i kustområdena samt i fjälltrakterna och inom vissa andra turistområden. Till Kungl. Maj:t ha hittills inkommit ett trettiotal ansökningar om ersättning för uppgivna förluster föranledda av avspärrningar. Ansökningarna förskriver sig huvudsakligen från innehavare av bad- och turisthotell, pensionat, sommarrestauranger, sommarvillor avsedda för uthyrning, vandrarhem, tältstäder, kaféer, kaffeserveringar, kiosker, varm- och kallbadhus, badhytter avsedda att uthyras, friluftsbad och dylikt. Ersättning har i några fall begärts av annan än företagets innehavare, såsom av anställda personer. Ävenledes ha ersättningsanspråk någon gång rests av personer, som inom det avspärrade området utövat verksamhet av annat slag, t. ex. av fiskare, vilkens fiskevatten minerats, eller av den som drivit färjtrafik inom avspärrat hamnområde.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 20 september 1940 har departementschefen den 3 oktober 1940 anmodat borgmästaren Maths Heuman att med ledning av de i statsrådsprotokollet sistnämnda dag uppdragna riktlinjerna biträda med utredning angående principerna för ersättning för ekonomisk förlust i anledning av dispositioner för militära ändamål ävensom avgiva det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Med skrivelse den 13 november 1940 har utredningsmannen avgivit en *promemoria* i ämnet, vilken såsom bilaga fogats till propositionen.

I promemorian erinras till en början om, att staten, bortsett från vissa undantagsfall som sakna praktisk betydelse, icke kan anses ha någon rättslig

skyldighet att ersätta den, som lidit förlust genom avspärrningsåtgärder. Där-
emot bör enligt promemorian av billighetsskäl ersättning i vissa fall utgå,
därest följande förutsättningar uppfyllts:

1) att sökanden bevisar eller åtminstone gör sannolikt att den förlust för
vilken han begär ersättning orsakats av avspärrningen, i följd varav ersättning
bland annat är utesluten då rörelsen kan antagas ändock skola ha blivit ned-
lagd samt i princip jämväl då rörelsen kan beräknas icke skola ha givit någon
vinst;

2) att förlusten i förhållande till sökandens ekonomiska ställning varit så
betydande att den får anses ha medfört en avsevärd rubbning av sökandens
ekonomi;

3) att avspärrningen medfört *omedelbar* förlust för sökanden, varför alltså
exempelvis den, som är anställd i ett avspärrat företag, ej kan erhålla ersättning;

4) att den avspärrade rörelsen varit under ej alltför kort tid helt nedlagd;
samt

5) att avspärrningsåtgärden icke består allenast däri att förbud utfärdats
för utlänning att vistas inom visst område.

Enligt promemorian bör ersättning utgå för hela förlusten d. v. s. såväl
för utebliven vinst som för utgifter som sökanden fått vidkännas och som
genom avspärrningen blivit gjorda till ingen nytta. Om förlusten uppgått till
lägre belopp än nämnda utgifter, bör det likväl icke vara uteslutet att ersätt-
ning utgår för utgifterna. Ersättning må icke utgå med högre belopp än
10,000 kronor per år för varje avspärrat företag.

Prövningen av ansökningar om ersättning föreslås ligga i Kungl. Maj:ts
hand efter utredning av länsstyrelserna.

Med utgångspunkt från de ersättningsanspråk som hittills framställt hos
Kungl. Maj:t eller länsstyrelserna samt den utredning som i dessa ärenden
förebegrats beräknas kostnaderna för innevarande budgetår icke komma att
överstiga 100,000 kronor.

I promemorian anföres slutligen, att en viss släktskap kan synas föreligga
mellan de nu behandlade avspärrningsfallen och andra fall där staten av
militära skäl meddelat föreskrifter som hindra eller försvåra utövandet av
viss näringsverksamhet, exempelvis förbuden att bruka fotografiapparat å
luftfartyg och att försälja flygfotografier. Att uppdraga några principiella
riktlinjer för behandlingen av dylika ersättningsanspråk borde dock icke
ifrågakomma.

Över promemorian hava efter remiss *utlåtanden* avgivits av chefen för för-
svarsstaben, riksvärderingsnämnden, statskontoret samt av länsstyrelserna i
Stockholms, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvs-
borgs, Värmlands och Jämtlands län.

En sammanställning över utlåtandena återfinnes i propositionen å sid 7--9.

Departementschefen, som ansett att ersättning av statsmedel i vissa fall
borde utgå, anför beträffande förutsättningarna härför följande.

I fråga om de i promemorian uppställda förutsättningarna finner jag mig, liksom de hörda myndigheterna i gemen, i stort sett kunna ansluta mig till desamma. Beträffande det i ett par yttranden framställda yrkandet, att i avseende å sökandens ekonomiska ställning ännu strängare krav skulle uppställas än den i promemorian angivna förutsättningen att avspärningen medfört en avsevärd rubbning av sökandens ekonomi, vill jag erinra därom, att samma förutsättning uppställts för erhållande av värnpliktslån. Den ytterst snäva behovsprövning som, främst av statsfinansiella skäl, har måst uppställas i krigsfamiljebidragsförordningen synes i avspärningsfallen icke vara påkallad. Beträffande det i några yttranden framställda förslaget, att såsom förutsättning för erhållande av understöd skulle uppställas, att sökanden gjort vad på honom ankommit för att upphäva eller minska förlustens inverkan på hans ekonomi, återfinnes en liknande föreskrift bland de i förordningen om värnpliktslån uppställda betingelserna för erhållande av sådant lån. Även om det knappast synes sannolikt, att den som blivit drabbad av en avspärningsåtgärd skulle underlåta att göra vad på honom skäligen ankommer för att avvärja de av avspärningen framkallade svårigheterna, finner jag mig likväl av principiella skäl böra förorda, att även för avspärningsfallen den förutsättning uppställs, att dylik underlåtenhet icke föreligger.

I åtskilliga yttranden ha föreslagits uppmjukningar av de i promemorian angivna förutsättningarna. Sålunda har från några håll förordats, att understöd borde kunna ifrågakomma för den som varit anställd i ett avspärtrat företag samt att ersättning skulle kunna utgå även när den avspärrade rörelsen icke varit helt nedlagd. Även om billighetsskäl tala för att icke, såsom i promemorian skett, utesluta dylika fall från ersättning, kan jag med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna icke förorda, att ersättning i nämnda fall regelmässigt skall utgå. Då det emellertid icke kan förnekas, att ett uppställande av allmänna regler rörande förutsättningarna för erhållande av ersättning kan komma att någon gång medföra resultat som äro stridande mot billigheten, vill jag, såsom i ett yttrande ifrågasatts, förorda, att Kungl. Maj:t medgives rätt att, där särskilda skäl föreligga, utbetala ersättning även om någon av de i promemorian uppställda allmänna förutsättningarna icke skulle vara för handen.

Vad angår grunderna för beräkningen av ersättningens storlek framhåller departementschefen följande.

Beträffande frågan efter vilka grunder ersättning skall utgå har man i flertalet yttranden godkänt förslaget, att ersättning i princip skall utgå för hela förlusten, d. v. s. för utebliven vinst ävensom för sådana utgifter, som den av avspärningen drabbade fått vidkännas utan motsvarande nytta. Statskontoret och en länsstyrelse ha förordat en stödform, enligt vilken ersättning väl skulle utgå för utgifter som nyss nämnts men ersättningen för utebliven vinst bortfalla och ersättas med viss dagspenning i huvudsaklig överensstämmelse med de regler som gälla för familjebidrag åt värnpliktiga. Då den sålunda förordade stödformen i många fall icke torde medföra effektiv hjälp åt den som lidit förlust till följd av en avspärningsåtgärd och då densamma vidare skulle verka synnerligen ojämnt, framför allt därigenom att den ofta skulle leda till en privilegiering av de företag som arbeta med lånat kapital, kan jag icke förorda densamma. Beträffande det i ett par yttranden framställda förslaget, att sökanden i princip icke skulle erhålla ersättning för hela förlusten utan att ersättningens storlek skulle göras beroende av behovet, synes det som om uppställandet av en sådan regel skulle vålla onödiga svårigheter vid fastställande av ersättningsbeloppen. Därest den i promemorian

uppställda förutsättningen att bevisat orsakssammanhang skall föreligga mellan avspärningen och förlusten strängt upprätthålles, torde det visa sig, att ersättningarna i regel icke komma att uppgå till alltför stora belopp. Jag ansluter mig alltså till den i promemorian förordade lösningen, att i princip hela förlusten bör ersättas. Dock synes det, i likhet med vad jag förordat i avseende på prövningen av förutsättningarna för att ersättning över huvud skall utgå, böra tillkomma Kungl. Maj:t att med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet avgöra, huruvida icke jämkning nedåt bör äga rum av ersättningsbeloppets storlek. Med hänsyn till att i ett eller annat fall mycket stora förluster kunna tänkas ha uppstått, bör såsom i promemorian förordats en maximering av ersättningarna äga rum. Det föreslagna maximibeloppet 10,000 kronor per år för varje avspärrat företag synes väl avvägt.

I ett yttrande har förordats, att frågan om ersättning för sådana förluster som uppstått genom i militärt syfte företagna brosprängningar och vägväspärningar även borde regleras. I den mån genom sådana åtgärder en faktisk avspärning av visst område kommit till stånd och därigenom någon hindrats att inom området driva handel eller utöva annan näringsverksamhet eller disponera över fastighet, komma de nu uppdragna ersättningsprinciperna att bli direkt tillämpliga. Om en väg- eller broavspärning föranlett ökade transportkostnader eller omöjliggjort leveranser, synes däremot ersättning icke böra ifrågakomma. Försvarsberedskapen kommer självfallet att på indirekt väg framkalla betydande förluster för stora befolkningsgrupper. Det synes emellertid föreligga en vittgående principiell skillnad mellan förluster som genom avspärningsåtgärder direkt drabba en enskild person och de förluster som på indirekt väg kunna framkallas genom exempelvis en vägväspärning.

Att såsom i ett yttrande förordats stadga, att ersättningsanspråk för att bli beaktat måste framställas inom viss tid, synes kunna leda till obilliga resultat i sådana fall där den som lidit skada genom avspärningen saknat kännedom om att ersättning kan utgå eller då den skadelidande sökt själv bära förlusten men sedermera funnit detta omöjligt. Då något större antal ersättningsanspråk icke kunna förväntas bli framställda sedan någon tid förflutit, synes icke heller av praktiska eller statsfinansiella skäl erforderligt att införa någon tidsbegränsning.

Vidare föreslår departementschefen att prövningen av ansökningar om understöd för vinnande av enhetlighet vid bedömandet lägges i Kungl. Maj:ts hand samt att erforderlig utredning anförtros länsstyrelserna. För innevarande budgetår beräknas medelsbehovet till 100,000 kronor, som föreslås anvisat såsom ett särskilt reservationsanslag å tilläggsstat till den löpande riksstaten.

Slutligen framhåller departementschefen, att den omständigheten, att allmänna principer uppställts rörande ersättning för skada föranledd av avspärningar, icke bör kunna åberopas till stöd för ersättningsanspråk som grunda sig på andra av försvarsberedskapen föranledda statliga ingripanden.

Utskottet.

I likhet med departementschefen finner utskottet billighetsskäl tala för att ersättning av statsmedel i vissa fall utgår till personer, som lidit ekonomisk förlust på grund av avspärningsåtgärder för försvarsväsendets behov. De av departementschefen föreslagna grunderna för utgivande av dylik ersättning finner sig utskottet kunna godtaga. Utskottet vill emellertid framhålla betydelsen av att varje särskilt fall underkastas noggrann prövning, innan ersätt-

ning utbetalas. Därest de föreslagna principerna i vissa fall skulle leda till obilliga resultat, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t vidtager erforderliga jämkningar.

Kungl. Maj:ts förslag i övrigt har icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må

a) godkänna de i statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 22 november 1940 förordade grunderna för utbetalande av ersättning åt den som lidit förlust i anledning av vissa åtgärder som vidtagits för militära ändamål;

b) till *Ersättningar för förluster i anledning av vissa åtgärder för militära ändamål* å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Stockholm den 12 december 1940.

På andra särskilda utskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Nilsson* i Malmö, *Tjällgren*, *Heiding*, *Alfred Andersson*, *Mannerskantz*, *Anderberg* och *Larsson* i Varberg; samt

från andra kammaren: herrar *Åqvist*, *Persson* i Falla, *Andersson* i Falkenberg, *Andersson* i Löbbo, *Ward*, *Mårtensson*, *Andersson* i Malmö, *Ericsson* i Sörsjön, *Pettersson* i Rosta, *Karlsson* i Munkedal, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta.
